

Bedenkingen rond de statuten van de Vereniging der Vlaamse Studenten (V.V.S.) in verband met de Vrijheid van Vereniging

Pieter VANHERPE

In deze verhandeling zullen we pogen deze — naar ons inziens — belangrijke kwestie op bondige wijze te beschrijven. De actualiteit van deze materie uit zich op tweeërlei wijze :

1. het gaat hier om een fenomeen dat zich nog niet heeft voorgedaan, vragen kunnen bijgevolgd gesteld worden.

2. de problematiek rond de V.V.S. staat — op een bepaalde manier — centraal in de studentenwereld. Ieder student wordt er persoonlijk bij betrokken daar hij bij zijn inschrijving aan de Universiteit automatisch «vertegenwoordigd lid» wordt van de V.V.S. (V.Z.W.). Bij het begin van het Academisch Jaar 1975-1976 was dit althans het geval. Zoals verder uit deze uiteenzetting zal blijken, kunnen we met reden een belangrijke omwenteling in de V.V.S. verwachten.

Deze problematiek is niet geheel ontdaan van politieke geladenheid, hetgeen niet belet dat er zinnige juridische bedenkingen over geformuleerd kunnen worden. Tenslotte maakt de vrijheid van vereniging — want daarover zal het hier inderdaad gaan — een integrerend deel uit van het Constitutioneel Recht. En wie Constitutioneel Recht beoefent vaart willens nillens door politieke wateren.

UITTREKSEL UIT DE STATUTEN VAN DE VERENIGING DER VLAAMSE STUDENTEN, «V.V.S.» - Bijlage tot het Belgisch Staatsblad d.d. 16 dec. 1965.

Om met enig begrip van zaken volledig te vatten wat volgt, worden hier de kwestieuze artikelen van de statuten vermeld. Bij de aanvang van het Academisch Jaar 1975-1976 zijn deze statuten ongewijzigd gebleven.

art. 3 : De vereniging vertegenwoordigt al de studenten in België, ingeschreven op de Nederlandse taalrol van de instellingen van hoger onderwijs, opgenomen in de lijst van het ministerieel bestuur voor het hoger onderwijs.

Ze heeft tot taak hun gemeenschappelijke, syndikale, morele en kulturele belangen te behartigen en de aktiviteit van de studentenverenigingen van hoger bedoelde instellingen te koördineren. De V.V.S. is het enig vertegenwoordigend orgaan van alle Vlaamse studenten op nationaal en internationaal plan.

Tevens beoogt zij de maatschappelijke kulturele belangen van het Nederlands sprekend deel van het land met alle kracht te bevorderen. Zij staat buiten alle partijpolitieke en konfessionele betwistingen en iedere werkzaamheid op die gebieden is haar verboden. De vereniging kan zich bezig houden met alles wat rechtstreeks of onrechtstreeks tot haar doel behoort.

art. 4 : De vereniging wordt opgericht voor onbepaalde duur.

art. 5 : Er zijn vier soorten leden : het aantal is onbeperkt.

1. De vertegenwoordigde leden :

hiertoe behoren automatisch alle studenten ingeschreven op de Nederlandse taalrol van de instellingen bedoeld in art. 3, tenzij die studenten er uitdrukkelijk van af zien.

2. De werkende leden :

vertegenwoordigen de eersten in de algemene vergadering en bepalen de feitelijke werking van de vereniging.

3. De buitengewone leden :

zijn de oud-studenten die door de algemene vergadering jaarlijks worden verkozen als lid van de beheerraad.

4. Steunende leden.

art. 6 : De leden zijn niet verplicht tot een bijdrage.

art. 7 : De werkende, buitengewone en steunende leden kunnen bij aangetekende brief aan de beheerraad uit de vereniging treden door ontslag.

DE WET VAN 24 MEI 1921 EN 27 JUNI 1921.

De wet van 27 juni 1921, «*waarbij aan de verenigingen zonder winstgevend doel en aan de instellingen van openbaar nut rechtspersoonlijkheid wordt verleend*» bekroont de vrijheid van vereniging door ook de rechtspersoonlijkheid aan verenigingen zonder winst oogmerk te verlenen (1).

De wet van 24 mei 1921 is innovierend door de verruiming van het begrip van de vrijheid van vereniging en dit in tweeërlei opzicht.

1. Tot dan toe werd de vrijheid van vereniging uitsluitend *positief* opgevat : iedereen had gewoon het recht zich te verenigen (2). Bovendien werd de vrijheid van vereniging in de beginjaren (te rekenen van het Besluit van het Voorlopig Bewind) nogal beperkend geïnterpreteerd (3).

De wet van 24 mei 1921 heeft in zijn eerste artikel de *negatieve vrijheid* van vereniging geformuleerd (4). Dit is een innovatie tegenover het verleden, in zover men aanneemt dat de vrijheid van vereniging niet automatisch de negatieve vrijheid insluit (5).

(1) MAST, A., *Vrijheid van Vereniging*, Administratief Lexicon, nr. 13 ; VELGE, H., *Associations et fondations en Belgique*, Brussel, 1942, nr. 59, blz. 51.

(2) Cfr. : *Besluit van het Voorlopig Bewind* van 16 okt. 1830, Bull. Off., nr. XI ; *Art. 20 van de G.W.*, dat de bevestiging van het Besluit betekent.

(3) Artikelen in het SWB beperkten tot de *Wet van 31 mei 1866* het verenigingsrecht van werkgevers en werknemers. Tot de *Algemene Wet van 27 juni 1921* konden de verenigingen principieel de rechtspersoonlijkheid niet bekomen, tenzij de wetgever hun die uitdrukkelijk verleende. Zie : DE BROECK, G., *Vrijheid van Vereniging in het Belgisch recht*, Preadvies voor de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht in België en Nederland, Zwolle, 1968, blz. 3 en 4 ; MAST, A., *Overzicht van het Belgische grondwettelijk recht*, Gent-Leuven, 1973, nr. 484, blz. 438-439.

(4) MAST, A., *Overzicht...*, o.c., nr. 486, blz. 440 ; MAST, A., *Vrijheid van Vereniging*, o.c., nr. 14 ; WIGNY, P., *Droit Constitutionnel*, Brussel, 1952, nr. 247, blz. 385 ; Art. 1 van de *Wet van 24 mei 1921* : «De vrijheid van vereniging op elk gebied is gewaarborgd. Niemand kan gedwongen worden van een vereniging deel uit te maken of daarvan niet deel uit te maken».

(5) WIGNY, P., o.c., nr. 247, blz. 385, § 2 initio : «de vrijheid van vereniging sluit de negatieve vrijheid automatisch in. Uiteraard zeggen wij, doch de grondwetgever heeft er nooit aangedacht ; zie ook : DE BROECK, G., o.c., blz. 4.

2. Naast de invoering van het begrip «negatieve vrijheid» door de wet van 24 mei 1921 zien we ook dat het inzicht is gegroeid in het feit dat de vrijheid van vereniging niet alleen kan belemmerd worden door de staat, doch ook door particulieren (6).

VERENIGING DER VLAAMSE STUDENTEN : BEROEPS-ORGANISATIE ?

De vrijheid zich te verenigen of zich niet te verenigen heeft slechts betrekking op groeperingen van privaat recht en niet op organen van publiek recht, zo bv. de Orde van Advokaten (7). Verplichte aansluiting om zijn beroep als advocaat uit te oefenen is dan ook geen inbreuk op de vrijheid van vereniging (8).

De V.V.S. is echter geen beroepsorganisatie. Bezwaarlijk kan men het student-zijn als een beroep kwalificeren. Lidmaatschap van de V.V.S. is geen *conditio sine qua non* voor het student-zijn ; bovendien is de V.V.S. een louter privaatrechtelijke vereniging. Gedwongen lidmaatschap van een privaatrechtelijke vereniging blijft krachtens art. 20 van de Grondwet en art. 1 van de wet van 24 mei 1921 een aanslag op de vrijheid van vereniging impliceren.

«NIEMAND KAN GEDWONGEN WORDEN VAN EEN VERENIGING DEEL UIT TE MAKEN OF DAARVAN NIET DEEL UIT TE MAKEN» (art. 1, wet van 24 mei 1921) WELK SOORT DWANG WORDT BEDOELD IN ART. 1 ?

In deze beginselverklaring — geformuleerd in art. 1 — wordt de vorm van dwang niet nader omschreven. Art. 3 van dezelfde wet heeft het over «feitelijkheden, gewelddaden of bedreigingen» die «een bepaalde persoon... dwingen deel uit te maken van een vereniging». Andere vormen van dwang of geweld zijn echter ook mogelijk, zo b.v. morele dwang.

Deze opvatting vindt men ondubbelzinnig terug in een arrest van het Arbeidshof van Brussel (9) :

(6) VELGE, H., *o.c.*, nr. 60, blz. 51-52 ; MAST, A., *Overzicht...*, *o.c.*, nr. 486, blz. 440 ; MAST, A., *Vrijheid van Vereniging*, *o.c.*, nr. 15.

(7) WIGNY, P., *o.c.*, nr. 247, blz. 385.

(8) WIGNY, P., *o.c.*, nr. 247, blz. 386 ; DE BROECK, G., *o.c.*, blz. 8, beweert dat : «dit verplicht lidmaatschap bij bedoelde corpora geen aanleiding heeft gegeven tot juridische moeilijkheden». Dit blijkt ons, de recente juridische actualiteit in acht genomen, bevreemdend.

(9) Arbeidshof Brussel (Afd. Antwerpen), 19 feb. 1973, *R.W.*, 1972-73, 1633 e.v., meer bepaald 1635.

«De vrijheid van vereniging maakt een grondwettelijk recht uit en dit recht kan ook door andere gedragingen gekrenkt worden dan die welke de artt. 3 en 4 van de wet van 24 mei 1921 penaal sanctioneren». Duidelijker kan het principe niet verwoord worden.

Art. 3 heeft het over «feitelijkheden, gewelddaden of bedreigingen» en de vrees zijn betrekking te verliezen of dat «zijn persoon, gezin of zijn vermogen schade zou kunnen lijden».

Art. 4 bestraft «al wie kwaadwillig met het doel de vrijheid van vereniging te krenken, het sluiten, het uitvoeren of zelfs wanneer hij de gebruikelijke opzeggingen in acht neemt, het voortzetten van een arbeids- of dienstovereenkomst afhankelijk stelt hetzij van de aansluiting, hetzij van de niet-aansluiting van een of meer personen bij een vereniging».

Wat in art. 3 en 4 wordt aangegeven zijn fysisch geweld en bepaalde vormen van morele dwang. Wat dus niet in art. 3 en 4 behandeld wordt zijn andere vormen van morele dwang, meer impliciete, subtiele aanslagen op de vrijheid van vereniging. De lezer zal, evenals het Arbeidshof van Brussel (9), wel aannemen dat deze andere vormen van dwang niet minder de vrijheid van vereniging kunnen aantasten dan de in art. 3 en 4 vernoemde dwang.

DE VRIJHEID VAN VERENIGING EN DE V.V.S.

I. Dwang bij de aansluiting

Art. 5, 1 van de statuten huldigt het principe van het automatisch lidmaatschap. Zo'n situatie is voor een jurist op zijn minst reeds verdacht. Zonder twijfel wordt hier een stap gezet in de richting van de krenking van de vrijheid van vereniging.

Er wordt wel bepaald dat de studenten er uitdrukkelijk mogen van af zien, doch *feitelijk* is er van zo'n uitdrukkelijk afzien geen sprake :

1. Wie weet er bij zijn inschrijving en later tijdens zijn studentenleven dat hij lid, «vertegenwoordigd lid», is van de V.V.S. ? Hoe kan hij er dan uitdrukkelijk van afzien als hij nog niet eens weet dat hij er lid van is ?
2. Wanneer moet hij afstand doen van zijn lidmaatschap ?
3. Hoe moet hij er afstand van doen ?
4. Aan wie moet hij de afstand van zijn lidmaatschap meedelen ?

Allerlei vragen die noch tijdens het academisch jaar, noch bij de inschrijvingen beantwoord worden.

Van «uitdrukkelijk van afzien» is in de praktijk dus geen sprake. Door misbruik van feitelijke omstandigheden (vooral de onwetendheid bij de studenten) wordt dwang uitgeoefend op de studenten om lid te worden van de V.V.S.

II. Dwang bij het afzien van het lidmaatschap

Indien het feitelijk reeds gemakkelijk zou zijn om ontslag te nemen als «vertegenwoordigd lid» — quod non —, dan nog zou het de student in kwestie moreel onmogelijk zijn ontslag te nemen.

Inderdaad, in art. 3 van de statuten staat dat de V.V.S. *al de studenten* in België, ingeschreven op de Nederlandse taalrol..., *vertegenwoordigt*. Indien nu student A uitdrukkelijk afziet van zijn lidmaatschap van de V.V.S. blijft art. 3, ondanks dit ontslag, met dezelfde inhoud verder bestaan. M.a.w. student A wordt nog verder vertegenwoordigd door de V.V.S. of hij er nu nog lid van is of niet. Of nog anders: de V.V.S. zal in zijn naam politieke en andere standpunten innemen zelfs al is hij geen «vertegenwoordigd lid» meer.

CONCLUSIE: de student wordt *moreel gedwongen lid te blijven van de V.V.S.*, want hij wordt willens nillens vertegenwoordigd. Het is dus beter geen ontslag in te dienen en de stem te verheffen in de V.V.S. eerder dan ontslag in te dienen en geen standpunt meer te kunnen innemen als lid, en toch... vertegenwoordigd te worden!!!

EXPLICITERING EN VERDUIDELIJKING

Indien, bij wijze van hypothese, alle studenten van Vlaanderen, behalve zo'n 500-tal, uitdrukkelijk ontslag nemen als «vertegenwoordigd lid», dan blijft de V.V.S. «het enig vertegenwoordigend orgaan van alle Vlaamse studenten op nationaal en internationaal plan» (art. 3, tweede paragraaf in fine van de statuten). Dat 500-tal vertegenwoordigt dan alle studenten.

Zulke absurde situatie blijft theoretisch mogelijk.

Zulke veronderstelling illustreert duidelijk dat hier de vrijheid van vereniging — de lezer zal ook wel aanvoelen dat de vrijheid van meningsuiting ook om het hoekje komt kijken — onrecht wordt aangedaan. Deze situatie is minder theoretisch dan men zich wel zou indenken. Vermits gedurende een vijftal jaren eenzelfde universitaire actiegroep alle mandaten als werkende leden van de Raad van Beheer bezette en aldus het feitelijk vertegenwoordigingsmonopolie had van de hele studentenbevolking aan universiteiten en instellingen van niet universitair hoger onderwijs.

Een voorbeeld, zij het komisch bedoeld, moge zulke situatie verduidelijken.

Stel U voor dat een vereniging wordt opgericht met dezelfde statuten als die van de V.V.S., maar met dien verstande dat het niet gaat om studenten maar om mensen met «hoogblond» haar. M.a.w., alle mensen met zo'n haar worden automatisch lid, beter: «vertegenwoordigd lid». Kan men dan zeggen dat Mijnheer X, met hoogblond haar, indien hij niet verder lid wil zijn van die vereniging, dan maar ontslag dient te

nemen? Welnu, veronderstellen we dat hij ontslag neemt. Dit ontslag neemt niet weg dat hij nog steeds vertegenwoordigd wordt door deze vereniging.

Veronderstellen we dat die vereniging een of ander standpunt inneemt. De mensen op straat zullen hem aanwijzen en zeggen: «Kijk, daar loopt iemand wiens vereniging dat standpunt heeft ingenomen». Niettegenstaande Mijnheer X ontslag uit de vereniging heeft genomen, hebben die mensen op straat gelijk: die vereniging *vertegenwoordigt* nog altijd *alle* hoogblonde mensen.

Wat doet men dan in zo'n situatie? Men voelt zich moreel verplicht om opnieuw lid te worden van die vereniging om te beletten dat dit of dat standpunt door de vereniging wordt ingenomen: men kan opnieuw zijn stem verheffen in de vereniging, aangezien men er weer lid van is.

Dit zal Mijnheer X ook doen, want op een bepaalde manier maakt het voor hem geen verschil uit of hij nu lid is of geen lid: hij wordt toch altijd door de vereniging vertegenwoordigd. Hij zal opnieuw aansluiten en zijn stem verheffen om zodoende toch iets in de pap te brokken te hebben.

Dit voorbeeld wijst duidelijk aan, wie *belang* heeft bij zo'n statuten en bij zo'n situatie: niet het vertegenwoordigd lid, maar wel de beheerders van de vereniging die op deze wijze hun standpunt kunnen doordrukken als zijnde het standpunt van allen die de vereniging zegt te vertegenwoordigen. Indien dan nog subsidies aan zo'n vereniging worden toegewezen, dan worden die subsidies dienstbaar gemaakt aan hen die, in naam van allen...

DE HOUDING VAN DE WETGEVER

In het kader van de Culturele Autonomie valt deze problematiek volgens art. 59 bis, § 2 van de Grondwet onder de bevoegdheid van de Nederlandse Cultuurraad.

Het kan gezegd dat de Cultuurwetgever zich niet onbetuigd heeft gelaten in deze materie. Dit evenwel zonder bepaalde verenigingen, en in casu de V.V.S., bij naam te vernoemen.

I. Decreet van 7 januari 1975

Op 7 januari 1975 werd een decreet in de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap goedgekeurd nl. het «*Decreet tot regeling van de erkenning en de subsidiëring van het landelijk georganiseerd jeugdwerk*» (10). Dit decreet werd opgesteld om de erkenning, de

(10) B.S., 15 mei 1975; *Handelingen van de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap*, 1974-755, nr. 7, blz. 90 e.v.; *Beknop Verslag van de Cultuur-*

subsiidiëring van de werkingskosten en van de leidersvorming langs wettelijke weg te regelen (11).

Het decreet werd uiteraard uitgewerkt volgens de gangbare classificatie door de Nederlandse Jeugdraad (12). De N.J.R. heeft inderdaad een lijst van erkende jeugdorganisaties opgesteld (13), waarin de V.V.S. vermeld staat onder studentenbewegingen (14).

Art. 2, § 2 van het decreet bepaalt nu de bijzondere vereisten, per verschijningsvorm, waaraan de jeugdgroeperingen moeten beantwoorden om erkend te worden.

Art. 2, § 2 C heeft het over de studentenbewegingen, waaronder volgens de classificatie van de N.J.R. ook de V.V.S. valt.

Het voor ons meest belangrijke erkenningscriterium is datgene dat vermeld staat onder punt 5 :

«... de leden vrij laten toetreden, op voorwaarde van betaling van een jaarlijkse rechtstreekse bijdrage en geregelde deelneming aan de activiteiten van de beweging...».

Vermeld uittreksel uit het decreet laat toe drie vaststellingen te maken, nl. : vrijwillige toetreding ; betaling van een bijdrage ; geregelde deelneming aan de activiteiten. De twee eerste elementen zijn het meest relevant voor ons betoog.

In de V.V.S. wordt noch aan de eerste voorwaarde (automatisch lidmaatschap : art. 5, 1 van de statuten), noch aan de tweede voorwaarde (art. 6 van de statuten : de leden zijn niet verplicht tot een bijdrage) beantwoord (15).

Gevolg : Indien de V.V.S. nog verder erkend wil blijven en a fortiori nog verder gesubsidieerd wil worden, dan zullen er statutenwijzigingen moeten doorgevoerd worden. Op het ogenblik waarop wij deze uiteen-

raad..., 1974-75, nr. 7, blz. 2 e.v. (goedgekeurd door alle partijen behalve door de B.S.P. en senator Vanhaegendoren die zich onthielden). Dit decreet werd oorspronkelijk neergelegd als ontwerp onder de titel : «Ontwerp van decreet tot regeling van de erkenning en subsidiëring van de jeugdgroeperingen».

(11) Zie : Memorie van Toelichting.

(12) Cfr. de uiteenzetting van Minister R. DE BACKER-VAN OCKEN, *Handelingen van de Cultuurraad...*, 1974-75, blz. 102.

(13) Document Nederlandstalige Jeugdraad, juli 1974, «Lijst van de erkende jeugdorganisaties».

(14) Naast de *studentenbewegingen* hebben we ook jeugdbewegingen, jongerenbewegingen, politieke jongerenbewegingen, gespecialiseerde jeugdgroeperingen, jeugdinstellingen en coördinatie-organismen. Vreemd genoeg staat de V.V.S. niet onder de coördinatieorganismen, maar wel onder de studentenbewegingen, zoals het Belgisch Liberaal Studentenverbond, het K.V.H.V., de Kommunistische Jeugdbond of de Vereniging Universitaire Parochies, die allen stuk voor stuk geen automatisch lidmaatschap kennen en geen enkele pretentie hebben om de gehele studentenmassa te vertegenwoordigen.

(15) Wie art. 2, § 2, C van het *Decreet van 7 jan. 1975* nader onderzoekt, zal opmerken dat ook aan andere voorwaarden, als erkenningscriteria door het decreet vooropgesteld, niet voldaan wordt door de V.V.S.

zetting schrijven, is dit nog niet gebeurd. Het zal dan ook niet verwonderen dat er binnen afzienbare tijd nieuwe statuten uit de bus komen. Zelfs wanneer de V.V.S. niet meer verder onder de studentenbewegingen wil gerangschikt worden en eerder een coördinatieorganisme zou willen worden, dan nog moeten haar statuten op een ingrijpende wijze veranderd worden. In dat geval is er namelijk van persoonlijk lidmaatschap geen sprake en a fortiori ook van geen automatisch lidmaatschap; art. 2, § 2, F van het decreet bepaalt inderdaad duidelijk dat zelfstandige organisaties en *niet* personen aangesloten zijn (16).

II. Decreet van 4 juli 1975 (17)

Het decreet van 4 juli 1975, *«houdende de rijkssubsidiëring van het Nederlandstalig sociaal-cultureel vormingswerk voor volwassenen in verenigingsverband»*, heeft met deze materie geen rechtstreeks verband. Nochtans is het interessant het decreet van naderbij te bekijken omdat opnieuw de opinie van de Cultuurraad betreffende het verenigingsleven op een treffende manier weergegeven wordt.

Art. 2, § 2 van het decreet bepaalt :

«Onder vereniging wordt verstaan : het georganiseerd samenkomen en samenwerken van personen tot een bepaald doel, *waarbij de aansluiting persoonlijk en vrijwillig gebeurt* (18), met een beperkte en individuele of collectieve financiële inbreng om aannemelijk te maken dat de benodigde middelen ter beschikking staan om het gestelde doel te verwzenlijken».

Deze tekst behoeft ons inziens geen verder commentaar.

III. Ontwerp van decreet, op 9 juli 1975 door de Koning ondertekend.

Dit ontwerp van decreet *«tot erkenning en subsidiëring van de Nederlandstalige koepelorganisaties voor beleidsvoorbereidend overleg in de sector sociaal-cultureel werk voor volwassenen»* bepaalt in art. 3 de erkenningscriteria, waaronder art. 3, 1 : «... uitsluitend tot dit doel tot stand zijn gekomen *op basis van vrijwillige toetreding* (18) van tenminste vijf hetzij ideologisch of filosofisch verwante landelijke organisaties...».

(16) Art. 2, § 2, F, 3 : «... bestuurd worden door personen die de aangesloten zelfstandige verenigingen vertegenwoordigen en tenminste tien maal per jaar in vergadering samenkomen».

(17) B.S., 2 okt. 1975.

(18) Onze cursivering.

IV. Besluit

Eén decreet dat zonder twijfel betrekking heeft op de in deze verhandeling aangesneden V.V.S.-problematiek; één decreet en één ontwerp van decreet die allebei dezelfde principes bevestigen... De conclusie dringt zich op dat de V.V.S.-statuten, zoals hierboven gedeeltelijk afgedrukt, niet alleen ongrondwettelijk en onwettelijk — in de zin van strijdig met de wet van 24 mei 1921 — zijn, maar ook strijdig zijn met de erkenningsvoorwaarden geformuleerd in het decreet van 7 januari 1975 en met de beginselen die in het algemeen door de Cultuurraad en de Regering worden gehuldigd.

ALGEMEEN BESLUIT

Bij het lezen van het voorgaande zal men wellicht tot een gelijkaardig inzicht gekomen zijn als vertolkt wordt door Prof. A. MAST wanneer hij bij het begin van zijn bespreking van de vrijheid van vereniging, in zijn Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht (19) neerschrijft: «De vrijheid van vereniging, die haar grondslag en haar verantwoording vindt in het principe van de persoonlijke vrijheid en in dat van de vrijheid van mening, is onmisbaar voor een goede werking van de democratische staatsvorm.»

Het is duidelijk dat de statuten die op dit ogenblik de V.V.S. versieren een aanslag vormen op de vrijheid van vereniging en terzelfdertijd op de vrijheid van meningsuiting die, in dergelijke materie, niet los te denken is van de vrijheid van vereniging. Het is dan ook onze hoop dat, onder druk van de recente wetgevende activiteit van de Cultuurraad van de Nederlandse Cultuurgemeenschap, deze statuten zullen aangepast worden — of zijn — aan de vereisten gesteld door de beginselen die noodzakelijk aan de basis liggen van een democratische maatschappij.

november 1975.

(19) MAST, A., Overzicht..., o.c., nr. 484, blz. 438, initio.